

THIS STUDY WAS MADE FOR EDUCATIONAL PURPOSES.

ODÍVÁNÍ V JAPONSKU

Překlad z knihy The book of kimono (N. Yamanaka) doplněno obrázky z Life at Genji's Palace Rokujo-in (Izutsu Gafu)

Ing. Martina Hříbová, PhD.

Na základě archeologických výzkumů byly určeny dva základní typy neolitické kultury obyvatel souostroví dnešního Japonska. Jsou rozděleny podle rozdílů v hrnčířské technologii a zdobení, tj. vycházíme z archeologických nálezů denní potřeby.

Prehistorické období **Jomon** (doba kamenná) trvalo několik tisíc let a skončilo ve 3. stol př.n.l. Těžké hlíněné hrnce se vyráběly z válečků jílu (nikoliv na kruhu, ale slepováním válečků na sebe) a jsou charakteristické velkým množstvím dekorativních vzorů. Jako předlohu vzorů pravděpodobně používali dávní tvůrci pletení košíků, což byla technologie na tehdejší dobu vysoce vyvinutá, a rohožové vzory na povrchu hrnců ovlivnily mnohé materiály. Zatím víme příliš málo o odívání v této době, ačkoliv byly nalezeny pozůstatky oděvů v prefektuře Miyagi.

Lidé období Jomon, jak muži, tak ženy, nosili látku kolem boků s páskem ze spletené šňůry a krátké svrchní oděvy s válcovitými rukávy. Svrchní oděvy byly pravděpodobně pulóvrovitě košile s V výstřihem a měly buď vyšívání křivkové nebo ozdobně malované vzory. Takové oblečení není nejvhodnější pro teplé, vlhké počasí Japonska a ukazuje na spojení mezi Jomonskou kulturou a nomádskými kmeny severní Asie.

Ke konci neolitické doby byla zavedena kultivace rýže z asijského kontinentu a projevila se v době zvané **Yayoi**. Hlíněné nádoby začali lidé vytáčet na kruhu, ale používali mnohem jednodušší zdobení než ručně tvarované hrnčířství éry Jomon.

Změna z lovecké a pastevecké společnosti na usedlejší agrární společnost musela nutně ovlivnit i způsob odívání. V porovnání s těsným loveckým oděvem období Jomon, v éře Yayoi lidé pravděpodobně nosili volné oblečení vhodnější pro činnosti na rýžových poličcích.

V ranném čínském historickém účtu Wei Chih je kapitola známá jako „Wajinden“ - o lidech z Wa, což značí Japonsko. V této zprávě jsou muži popsáni v oděvu z nesešité látky nařasené kolen těla, zatímco ženy nosí velké oblečení s dírami vystřiženými uprostřed pro hlavu. Dokument je důležitý jako první doklad týkající se raného Japonska, ale vědci argumentují, že mnoho z uvedeného je předpojaté a obecně nereálné. Až do období Tumulus není jasné, jak se oblékali starí Japonci.

Vytvoření japonského státu známého jako Yamato se odehrálo během protohistorické doby 250 - 552. Tato doba je nazývána **Tumulus** díky zemním mohylám, budovaných na zakrytí kamenných pohřebních komor vládců státu. Řada mohyl je obrovských rozměrů, nejznámější

je hrobka císaře Nintoku (zemřel roku 399) v Sakai, Osacká prefektura. Jeho mohyla se rozkládá na ploše 195 hektarů a tyčí se do výšky 21 metrů. Vázy, šperky, zrcadla a kovové i bronzové zbraně patří k množství objektů nalezených uvnitř. Důležitější pro historii oděvu jsou skulptury známé jako haniwa. Tyto někdy kulaté (wa) a duté hliněné (hani) objekty byly umístěny na stěnách(?) a kolem mohly.

Haniwa, které zobrazují zbraně, zvířata, částečně koně a později lidi, ukazují, jak se lidé oblékali. Svrchní oblečení nošené jak muži, tak ženami otevřené vepředu mělo uzavřený střih rukávů. Muži jsou často zobrazováni ve volných kalhotách a ženy s dlouhými pletenými

sukněmi, které se nazývají „mo“. Zobrazený styl oblečení je velmi podobný těsnému

loveckému oděvu severní Asie.

Výprava vyslaná do Číny během následujícího období zvaného **Asuka** (552-646) přinesla sebou zpět buddhismus, konfucianismus a další aspekty kultury Sui a T`ang dynastií. Asuka a **Nara** éra (646-794) byla období, kdy Japonsko shledalo čínský systém správy na venkově

pokrokovější než svůj vlastní. Hlavní město v éře Nara, založené v roce 710, bylo postaveno přesně podle čínského hlavního města Ch`ang-an. I organizace vlády kopírovala symetrický pořádek čínského systému. Přesné kódy tvořící základy systému byly vymyšleny tak, aby regulovaly každý aspekt lidského života a lid byl klasifikován do rozdílných skupin a měl předepsáno nosit oblečení v barvách a stylech daných pro každou kastu.

Muž, který zavedl tyto revoluční změny, byl princ Shotoku (593-622). Věřil v buddhismus, byl aktivní propagátor náboženství a vybudoval mnoho chrámů, mimo jiné Horyu-ji, kde byly uloženy velmi důležité textilní fragmenty z období Asuka a Nara. Kimono, jaké nosil princ Shotoku, je oranžový oděv modelu na obrázku. Jedná se o typický čínský styl oblékání s volným horním oblečením s rozparky na obou stranách, stojáčkem a kalhotami. Kalhoty jsou přepásány šerpou, která po uvázání vepředu visí dolů.

Dvorní dámy oblékaly též oděvy výrazně ovlivněné čínskou módou. Nosily krátký horní oděv a prodloužené sukně.

Běžní lidé nezměnili příliš styl od předchozí doby. Muži nosili volné kimonovité horní díly s těsnými límečky a těsnými rukávy. Převazovali kimono šerpami a nosili kalhoty přizpůsobené práci na poli. Ženy také nosily kimonové vršky, které se stejně jako dnes

překládaly zprava do leva. Tento horní oděv byl obvykle nošen s krátkým spodním oblečením a sukní.

V roce 794 se císařský dvůr přestěhoval severně z Nary do Heian-kyo „hlavního města míru a klidu“ (o 11 století později bylo město přejmenováno na Kjoto). Během rané fáze éry **Heian** (794-897) se silnými a aktivními císaři jako Kammu (781-806) a Saga (809-23) Japonsko

pokračovalo ve vazbách s T'ang Čínou. Později, jak moc císařů začala slábnout, ovládla státní správu rodina dvořanů Fujiwara. Komunikace s Čínou byla minimalizována a léta 897-1185 jsou nazývána pozdní Heian nebo **Fujiwara** období. Japonci začali hledat svou vlastní identitu. Výrazný rozvoj je zřetelný na vývoji textilního designu a stylech oděvů ve všech úrovních společnosti.

Život na dvoře Heian byl ve své době bezpochyby jeden z nejrafinovanějších a nejsofistikovanějších na světě, ačkoliv mimořádný zájem o krásu, delikatesu a citlivost vedl až k předpisům estetickým a k prázdnému formalismu.

V luxusních podmínkách dvořané nosili dlouhé táhnoucí se róby zvané sokutai. Rukávy (osode) byly dlouhé a otevřené na konci. Pod ceremoniální róbou bylo spodní oblečení s malými rukávy (kosode).

Při mnoha slavnostních příležitostech, ženy dvora Heian nosily nepodšívkováná kimona jedno přes druhé, dávající si záležet na sladění a kontrastu barev každé vrstvy, které byly vidět u krku, rukávu a na konci sukně. Tato skladba, nazývaná juni-hitoe, znamenala „dvanáct vrstev“, ale aktuální počet kimon mohlo být menší či větší – až po dvacet vrstev vážících 8 kg. Pod tím nosily spodní kimono a „hakama“ (kalhotosukně). Ženské účesy byly, podobně jako dnes, velmi důležité - dámy preferovaly dlouhé husté černé vlasy.

Pro méně formální oblečení dvořané oblékali „noshi“. Ačkoliv rukávy byly dlouhé a plné jako na „sokutai“, ozdoby označující společenské postavení byly odstraněny pro umožnění volnějšího pohybu.

Lovecké odění nazývali „kariginu“. Při jízdě na koni a napínání luku byl důležitý tvar rukávu, který byl rovný a přišitý pod paží (ne na rameni) a měl šňůru v manžetě, takže mohl být uzavřen.

Kratší a neformálnější než kariginu byl „suikan“. Suikan nosili též chudší lidé jako formální návštěvní oblek, používal se jako uniforma pro muže, kteří sloužili šlechticům, a na konci éry Heian se stal ceremoniálním oděvem válečníků.

Obchodníci chodili v krásně zdobených podšívávaných horních oděvech s širokými rukávy, zatímco běžní lidé byli odkázáni na nošení osvědčeného stylu. Pro muže to byl suikan se stojáčkem a ranou formou „hakama“. Ženy oblékaly kimono, které bylo zkráceno zvednutím a přeložením v pase. Služebné, tj. osoby na dně sociálního žebříčku, měly velmi jednoduchý oděv z volného horního oblečení a nařasené sukně.

Umělecky brilantní období Heian končí s růstem moci militantních rodin. V roce 1185, po letech konfliktů klan Minamoto porazil svého rivala Taira. Zatímco císařský dvůr zůstal v Kjoto, město **Kamakura** na východě Japonska bylo vybráno pro sídlo shoguna (hraběte) a pojmenovalo tak celé období (1185-1333).

Kjotský styl kimona se štedrým používáním materiálů byl nepraktický a nepochybně nevhodný pro muže a ženy samurajské třídy. Styl Kamakura tak zavedl zjednodušení až dokonce skromnost.

Na každodenní nošení válečníků byl určen „hitatare“. Toto ošacení bylo adaptací pracovního oblečení rolníků a bylo uzpůsobeno tak, aby umožňovalo volný pohyb. Hakama byla nošena s krátkým svrchním oděvem, který stejně jako předchozí lovecké oblečení šlechticů, měl šňůrku v konci rukávů na utažení v případě potřeby.

Ceremoniální oblečení generálů, „yoroi hitatare“ mělo menší rukávy a kratší kalhoty nošené s koženými kamaši. Zbroj (yoroi) byla nošena viditelně na oděvu. Obrázek uprostřed ukazuje yoroi hitatare a zcela v levo „oyoroi“ oděný samurajem v plné zbroji.

Častěji než nápadná mnohavrstvá kimona nosily ženy období Kamakura přes hakamu (spodní oblečení, kalhoty) „kosode“. Kosode znamená "malý rukáv" a poněvadž dříve bývaly rukávy na koncích zcela otevřené, přistoupilo se k částečnému sešití.

Ženy samurajů nevystavovaly své obličej na veřejnosti. Na cestování oblékaly závoj nebo složitý „klobouk“ zvaný „ichime-gasa“ (kvůli podobnosti s deštníkem - kasa). Na zkrácení

kimona a ochranu před zašpiněním je přepásaly šerpou kolem hrudi. Dále s šerpou nosily pásy, na kterých byly napsány modlitby pro bezpečnou cestu.

V průběhu let šogunát Kamakura ztratil moc nad provinciemi a tak v r. 1338 šogunát Ashikaga přeložil své velitelství do Kjóta. Tato éra **Muromachi** (1338-1568) je známá svou bohatostí v umění a architektuře a uhlazené estetice čajového rituálu a No divadla (typ divadla). Jak šoguni, tak daimyo (lordi) věnovali mnoho času péči o umění a umělce a tak se stávali patrony písma znalých mužů, umělců a řemeslníků.

V oblečení válečná etiketa převažovala a určovala, co budou lidé nosit. Z obavy o moc vystříhali se válečníci luxusního života u dvora. Tento obezřetný postoj se projevil i na jejich výběru „suo“ a „daimon“ robách spolu s „eboshi“ čepičkou. Obojí jak suo a daimon byly téměř identické s hitatare. Hlavní rozdíl byl v druhu použitého materiálu. Místo hedvábí hitatare byly oděvy vyrobeny z levnějších lněných materiálů a provázek na výstřihu byl častěji kožený než splétaný. Daimyo (lordi) nosili 5 rodinných korunek (pozn. překladatele: z anglického výrazu není jasné jestli malá koruna nebo hřeben ??): dvě na ramenou zepředu, dvě na rukávech a jednu vzadu na výstřihu. To ukazovalo důležitost blízkého spojení daimo s rodinou organizací. Tento styl se později rozšířil k obchodníkům, umělcům a mnoha dalším lidem, někde se udržel až do dnešních dnů.

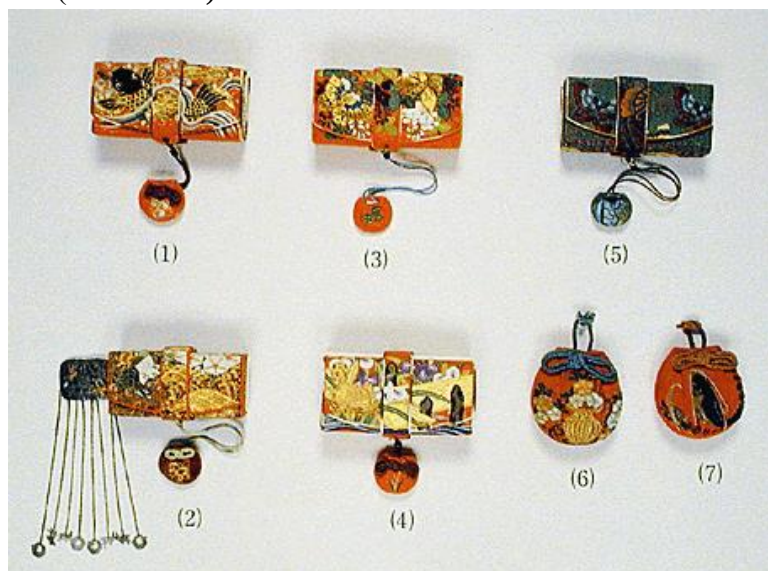
Kosode bylo přijato jako standardní oděv ženy bez ohledu na třídu, ale pro formální příležitosti zde byla dlouhá vnější roba známá jako uchikake. V létě tato roba měla spadlá ramena, byla převázaná v pase a řasila se na podlaze. Společně s dlouhými po zemi se tahajícími hakama je oděv odpovídající stylu koshi-maki.

Chudší lidé začali nosit „dobuku“, krátký kabát podobný „Haiti“. Dobuku byl původně určen pro nošení venkovní, ale ke konci období Muromachi jej začali nosit doma bohatí muži. Poslední desetiletí období Muromachi bylo poznamenáno občanskou stávkou. Po té (od 1560) Oda Nobunaga získal kontrolu nad východním Japonskem. Po Nobunagově smrti jeho nástupce Toyotomi Hideyoshi pokračoval ve znovusjednocení země. Budování chrámů bylo hlavní aktivitou předchozích období, nyní to byla stavba hradů. A jeden z Hideyoshiho hradů dal jméno **Momoyama** celému období (1573-1603).

S růstem autority válečníků a zámožných majitelů půdy se změnily tradiční formy a zvyky. Ženy všech vrstev pokračovaly v oblékání kosode na veřejnosti, ale ženy mocných daimyo našly zalíbení v bohatých a více vypracovaných kimonech. Při ceremoniálních příležitostech nosily tyto ženy malé kabelky zvané „hakoseko“ vložené mezi přední částí kimona přesně nad hrudi. Ceremoniální kosode a „uchikake“ (ceremoniální zimní róba) z této doby jsou dnes nejformálnější svatební oděvy.

Válečníci často museli cestovat na velké vzdálenosti a tak dávali přednost oblečení a zbroji jednodušší a lehčí. Nosili kalhoty jako hakama a horní část oděvu se šňůrami na koncích rukávů. Oděvem nižších samurajů bylo kimono s válcovitými rukávy a krátkými spodky (kalhoty).

V roce 1603 Tokugawa Ieyasu po ovládnutí celé země založil Tokugawa šogunát. Jeho hlavním městem se stalo Edo (dnešní Tokyo). Období **Edo** (1603-1868) bylo dlouhé, stabilní

a mírové. Bylo téměř bez vlivů z ciziny, protože šogunát dal do kladby portugalské a španělské misionáře a anglické obchodníky, kteří přišli v pozdním 15. stol. a povolil jen několika holandským a čínským obchodníkům, aby pokračovali v dovozu zboží přes přístav Nagasaki v Kyushu.

Během tohoto období samurajové zapracovali kataginu, bezrukávový horní díl oblíbený pracující třídou, do svého kostýmu. Pojmenovali ji „kamishimo“ a nosili ji přes kimono a v kombinaci s hakamou tvořila ceremoniální oděv vyšších tříd samurajů. Při formálních příležitostech se okraje hakamy táhly po zemi, ale při běžných byl lem všit nahoru v kotnících. Tato kombinace kimona, kamishimo a hakama byla později převzata vědci a boháči.

Bylo to oblečení žen, které zaznamenalo největší změny. Široké rozšíření kosode bylo urychleno v období Edo díky vlivu módy kurtizán, tanečnic a Kanuli hereček, které nosily vypracovaná a barevná kimona. Tento styl kombinoval válcové rukávy kimona nošeného farmářů a kosode pro horní vrstvu žen. Abychom nezlehčovali krásu kimona samotného, „obi“ (opasek, široká šerpa) rané doby Edo bylo jednoduše vyrobeno z pletených šňůr.

Pozornost se postupně z kimona přesunula na obi. Ačkoliv návrháři stále vyráběli kreativní a

překrásné kosode, také se ohlíželi po obi a jeho nových možnostech v kimono módě a tak vznikla třída lidí, obyvatel měst, kteří se nespoutali přesnými kodexy samurajského oblečení a kteří se zajímali o novinky a experimenty. Zatímco samurajské ženy pokračovaly v nošení jednoduchých a zdrženlivých kimon, ženy mimo tuto třídu, ovlivněné módou hereček a kurtizán, nosily „furisode“ kimono s velkým obi utaženým pevně v „darari-musubi“ stylu. Furisode je charakteristické dlouhými rukávy, o kterých se říkalo, že žena může získat muže, kterého miluje, vlněním (furi) svých rukávů (sode) aby přitáhla jeho ducha dokonce i z dálky. Furisode je totiž kimono pouze pro neprovdané ženy.

Později se trochu otupily rozdíly mezi třídami společnosti, takže všechny ženy začaly nosit stejný styl kimono. Cena, raději než třída, byla standardd úcty a „uchikake“ s přesně vypracovaným střihem již nebylo přísně určeno pro urozené ženy. Po roce 1861 Tokugawova politika izolace nebyla nadále udržitelná. Císař **Meiji** přestěhoval svůj dvůr z Kjota do Tokya, byla vytvořena konstituční monarchie a země se začala orientovat na vědu a technologii. V průběhu období Meiji (1868-1912) byla země zaplavena mnoha západními módními styly,

zvláště dlouhými šaty a kalhotami. Styly se občas míchaly a tak školáci mohli nosit uniformu dle západních vzorů anebo oblečení jak se západními, tak japonskými prvky.

Ženské kimono přestalo být nošeno ve volném vlajícím stylu předchozích dob. Bylo podkasáno v pase. Lemy byly zvednuty a rukávy zkráceny. V tomto stylu ženy chodily v kimonu s hakamou a vysokými boty.

Obi bylo též zkráceno a motýlek na pásku byl výrazně zjednodušen, nejoblíbenějším byl „taiko musubi“ nebo „bubnový uzel“. Tyto uzly získaly označení podle oblouků válcového tvaru na mostě (Taiko-bashi) v Tenjin Kapli v Kameino, Tokyo. Uzel byl vytvořen v pozdní době Edo Fukagawavou gejšou speciálně pro oslavu otevření mostu. Je velké množství taiko musubi uzlů, které jsou stále oblíbené a považované za reprezentativní.

Muži období Meiji velmi často nosili pytlíkové oděvy na každý den a ponechali si kimono, haori a hakama pro ceremoniální a formální příležitosti.

Přeloženo z knihy: The book of kimono, N. Yamanaka, 1986, 2003. Tímto děkuji Pavlu Družbovi za zapůjčení literatury.

Literatura:

- [1] YAMANAKA, Norio. *The book of kimono*. 1st US ed. New York: Kodansha USA, 2012. ISBN 978-156-8364-735.
- [2] WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Japonsko*. Praha, 1999. Dějiny odívání. ISBN 80-710-6297-9.
- [3] IZUTSU GAFU. *Life at Genji's Palace Rokujo-in* [online]. 1. vydání. Kyoto [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <http://www.iz2.or.jp/english/shop.htm>